

18. A KERESZTÉNY ASZKÉZIS TÖRTÉNETE

1. Elindulás.

Az emberiség történetében mindig otthonos volt a bukott ember-természet féktelen ösztöneivel szemben az önfegyelmelés szükségérzete, sőt jóakarató emberekben annak igénye is.

De a keresztény aszkézis nem ezen a vonalon indult el. Krisztus volt az új, nagy központi élmény a kereszténységben. Tudták, hogy Benne minden új alakot ölt, új utakra indul, új erőkkkel, új célba. Isten gyermekeinek figyelme Őreá szegeződött kizárólag. Éppen azért a keresztény aszkézis csakis Krisztus példáján indulhatott el.

Ahogy Ő távolodott a világ „kincseitől“, pompájától, fényétől, gazdagságától, élvezeteitől, dicsőségeitől, hiúságaitól, ahogyan Ő gyakorolta nagy lemondásait: alacsony társadalmi helyzetben, „szolgai“ munkákkal, szegénységben, szüzességben, hajléktalanságban (nyilvános életében: „madaraknak fészkeik vannak . . . az Emberfiának pedig nincsen, hová fejét lehajtsa“ Mt. 8, 20), étel-ital hiányában, ahogyan Ő fáradt a lelkek után, virrasztott imákban, vállalta és tűrte a gyanúsításokat, rágalmasokat, hamis vádakokat, cselvetéseket, vérrel verejtékes tusakodást, elfogatást, bilincseket, elítélést, ostorozást, töviskoronázást, keresztbordozást, szegezést, epét-ecetet, kínhalált, — és sok más részletet életében: hasonlóan akarták cselekedni a keresztények is.

A keresztény aszkézis elindulása: *a krisztusi minta másolása*. Mindenki érezte, hogy roppant arányú eszmény ez, emberi mértékeket messze fölülmúl. De Krisztus a szívet nézi — s a keresztények jószívvel akartak tenni annyit, amennyit éppen tehettek. Ki ebben, ki abban igyekezett megközelíteni a Mestert. Örültek, ha rajtuk is beteljesedett a krisztusi sors, hiszen a keresztény Krisztus sorsára van hivatva.

2. A fő területek.

a) Szinte önkéntelenül megérezzük, hogy az első századok keresztényei az új aszkézis legfőbb gyakorlatát a Krisztus keresztthalálával leginkább azonosuló *vértanúságban* látták. A vértanú volt a teljesértékű Krisztus-követő.

A vértanúságban a legerősebb ösztönnel: az életösztönnel, az önfenntartás ösztönével száll szembe a keresztény. Nem cselekvőleg, hiszen Istentől nem kapott jogot életének megszüntetésére. Odaadja életét az áldozat oltárán azzal, hogy hősiesen elviseli annak kivégzését.

Tévednénk, ha azt gondolnánk, hogy a vértanúság példája remegésbe hozta az első századok keresztényeit. Ha voltak is remegők, hogye lettek volna — azért egyetemesen az ellenkezője érvényesült: a vágyakozás láza lépett föl egész lényükben. Föltűnő ez az általános nagy lendület a hősiesség legmagasabb foka felé.

Az üldözések múltával mindig hanyatlott a vértanúság vágya. El is színtelenedett mint a Krisztus-követés és aszkézis legfőbb ténye. A megújuló keresztényüldözések azonban ismét fölszítják a vértanúság lángját.

b) Az aszkézis második legfőbb gyakorlatát az őskeresztények a *szüzességben* látták.

Erre sem volt nehéz rájönni. Nemcsak Krisztus példája, hanem a dolog belső természete miatt sem.

Az önfenntartás alapösztone után legerősebb életösztön a fajfönntartás ösztone. Isten szent megengedése s az evangélium tanácsa folytán ez ösztön fölött — a vele való nemélést illetőleg, vagyis a függesztés irányában — szabad rendelkezési joga van az embernek.

Aki ez ösztönt teljes egészében az áldozat oltárára teszi, minden korok vélekedése szerint igen nagy lemondást gyakorol, s ugyanakkor hatalmas önfegyelmzésre, az aszkézis holtig tartó és halálosan komoly tényére vállalkozik.

Van aztán mély *szimbolizmus* is a szüzességnek. Minthogy a szexualitás testi dolog, s az embertermészet egységes rendszerében szinte minden emberi adottság kisebb-nagyobb fokú kapcsolatban van vele, sőt a növényi és állati organizmusok tanúsága szerint a tenyésztés és érzéki élettevékenységek (és ide tartozik az emberi szexualitás is) belső céljellege ebben öszzpontosul: azért a szüzességi följánlásban, fogadalomban és a hozzátartozó aszketizmusban *szimbolikusan* az egész ember és egész élete föl van áldozva Istennek.

E szimbolizmus az átlagemberre nézve bizony elég reális, mert ez az életösztön a szüzesség fogadalmával sem hal ki, nem is tompul sükségképpen, hanem súlyos próbák elé állítja a szabadakaratot, amelyekben megéli az egész ember föláldozottságát. Méginkább így volt ez a pogányság kellős közepében élő, pogány szülőktől származó keresztényeknél. Tehát valóságos kis vértanúságnak mondható. Nem pirosrózsás, hanem liliosos vértanúság.

Méltán tették tehát a második helyre az aszkézis gyakorlataiban. A szentatyák nem győzik magasztalni. Szinte minden szó kevés nekik a szüzesség kellő dicséretére.

Sajátos nagy jelentősége is van még a szüzességnek. Az ember szeretetre van teremtve. Ez lesz örök boldogsága is. A földön azonban két szeretet viaskodik természetében. Nagyonis előnyben van a bűnbeesés után az érzéki szeretet. A szüzesség, ill. — itt már nem jelent különb-

séget — a tisztaság elhatározásával, méginkább fogadalmával egy-
szerre az istenszeretet számára lesz lefoglalva az emberi szív, lélek és
egész természet.

Ez ugyan nem azt jelenti, hogy az istenszeretnek most már nyílt
útja és nyert ügye van, hanem — talán így mondhatnám — *elvileg
megszilárdult a helyzete*. Az ember elkötelezte magát kizárólag e
szeretet felé.

És még valamit. A vértanúság a körülmények alakulásától függ.
Egészen rendkívüli, ellenséges tényezők kellene hozzá. Ezért esetleges
dolog. Nem így a szüzesség. Ez a szabadakarat választásának tárgya.
Gyakorolható végig az egész életen. Állapottá, életformává is tehető,
és más hasonló szándékú lelkekkel együtt szilárd szervezetnek is alapul
szolgálhat.

Mindkét tény: a vértanúság és szüzesség is belső kapcsolatban van
Krisztus megváltó életáldozatával.

c) Nincs az első századokban az előbbi két ténnyel versenyző kiemel-
kedő gyakorlata a keresztény aszkézisnek. Vannak mégis egyéb igen
jelentős tények.

Harmadik helyre tehető a *szegénység*.

Krisztus föltűnően gyakorolta, tanításában is hangsúlyozta, főleg
pedig az Őt szorosan követőknek első helyen ezt adta utasításul.

Alapvetőnek tekintették mindenkor a keresztény aszketizmusban.
A legelső keresztények hamarosan gyakorolni kezdték azzal, hogy ja-
vaikat eladták és az összeget az apostolok rendelkezésére bocsátották,
vagy nélkülözők segélyezésére. Kiemelkedőbb hivatások első ténye
később is az anyagi javak gyökeres fölszámolása volt. Krisztus utasí-
tása szerint rendszeren a szegényeknek osztották szét.

A később kibontakozó testületi aszketikus életnek a szegénység lett
a kerete, sőt főntartója, megélhetési címe. (L. régi alszerpapszentelési
szertartás elején. Ha szerzetes a szentelendő, „a szegénység megélhetési
címére“ szentelik föl.)

d) Negyedik, igen jelentős terület: az *engedelmesség*. Krisztus
főnséges példát adott erre is. Föltűnően hangsúlyozta is, hogy az ő
eledele annak akarata, aki őt küldte. Élete minden ténye az enged-
messég vonalában volt.

Sz. Pál Krisztus engedelmességébe kapcsolja az egész megváltást.
Krisztus engedelmességét pedig az ő mélységes alázata kivirágzásának,
nagy gyümölcseinek tartja. (Fil. 2, 7-8.)

Kétségtelenül nagy dolog. Habár nem mindenkinek egyformán.
Minél önállóbb szellemű lény valaki, s minél erősebb ösztönösség
hajtja önarátára érvényesítésére, annál nehezebb számára. Érthető,
hiszen a szabadakarat önkormányzatáról kell lemondania. A legértéke-
sebb emberi tényről.

Kezdetől fogva szorgalmasan gyakorlatoztak az engedelmességben a keresztény aszkézis emberei. Kezdők is, haladók is, hősök is. Még az előljárók is fontosnak tartották saját engedelmességi gyakorlataikat.

Lényeges volt mindig a lelkiéletben.

Legsajátosabb aszketikus nehézsége az értelemben van: engedelmeskedni akkor is, ha nem értem, ha képtelen vagyok belátni helyességét. (Itt nem foglalkozunk ezzel tovább.)

e) *A test sanyargatása.*

Itt kezdődik a szorosan vett, vagyis legősibb értelemben vett aszketikus gyakorlatozás. Hétköznapi értelemben ezt tartották mindenkor sajátosan „aszkezis“-nek.

Az ide tartozó gyakorlatokban lesznek közvetlenül támadás tárgyai az érzékiség, rosszraajló ösztönök, a bűnös szenvedélyek.

A test sanyargatási területe roppant kiterjedt.

Az egyházi év ősi liturgiájába is bekerült ezekből a *böjt* és a *virrasztás*. Ma ezek már elvesztették régi szigorukat.

A katolikus jámborság jelentős aszketikus gyakorlataivá lettek: a Szentföldre, híres kegyhelyekre való *búcsújárás*. — A *remeteség*, vagyis világtól való elvonulás, a *magány*. Ezzel kapcsolatos, de a szerzetekben is nagy szerepet játszik a *hallgatás*. Kemény aszketikus megpróbáltatás ez, amikor huzamosan gyakorolják. A remeteséghez tartozott a *táplálkozás leegyszerűsítése* növényi, sőt nyers növényi anyagokra. Néha csupán gyökérre, levelekre, füvekre. S érdekes, nem ismerünk olyan adatot az aszketizmus történetében, hogy föltűnően is emiatt halt meg volna valaki. — Remeteszerzetekben megmaradt a *húsevés tilalma*, s a szinte egész évre kiterjesztett *böjt*. Pl. a karmelitáknál *böjt* van szept. 14-től Szentháromság vasárnapjáig.

Közismert s az Egyház évszázadai folyamán leginkább gyakorolt jelentős önmegtagadások: *önostorozás*, *cilicium* (szűrös drótöv, v. szőröv, esetleg szőrruha), a padozaton, ill. deszkán alvás, mezítláb járás rögös utakon vagy hidegben is.

Természetesen a keresztény aszketikus buzgóság számtalan módot talált még a test sanyargatására, amelyeket fölösleges részletezni. Olykor a pillanatnyi hevület nagylelkű elszántságában nagystílu lelkék természetünket egészen megborzasztó tettekre is vállalkoztak, ha érezték, hogy ösztönösségük ellenkezik vele.

Egy-egy ilyen hősi önlegyőzés többet is ért nekik, mint egyébként hónapokra menő gyakorlatozás.

3. A fejlődési vonal

a) *A megállapodás felé.*

Mint az emberi életben előbb van a fiatalos hevület, aztán a lehigga-

dás, sőt előregedés, így van ez az aszkézis történetében is, akár egyenként vesszük az aszkétákat, akár magát az egyetemes aszkézist az Egyházban.

Mennyit enyhült pl. a böjt, s most már az előregedés állapotában van.

Ez természetesen inkább hanyatlási, mint fejlődési vonal. Mégis tartalmaz fejlődési mozzanatokot.

A gyermek aktivizmusa, az ifjú hevülése nem föltétlen érték. Sokkal többet ér a férfi nyugodt, erőslelkű, egyvonalú, következetes munkája.

Az aszkézisban kristályosodást, megállapodást hoz létre a tapasztalás és a kor. Sajnos az újabb századok nagy anyagi kultúrája kényelmessé tette a keresztényeket is. Igen lemaradtak a középkor komoly aszkézisétől. Megkedvelték a puha életet. Sok a gyávaság. Kevés a hősiesség. Még az igénye is. Nincs meg a nagy vállalkozások lendülete.

A Jézus Szíve-tisztelet engesztelő tényei, szelleme és mozgalma javított valamit a helyzeten.

A jelen új kikezdésekkel kecsegtet. Kár, hogy nem éppen saját jószántunkból, hanem történelmi kényszerből.

b) *A lényeges aszkézis felé.*

A kezdő hevület és lendület kevésbé alkalmas a lényegszemléletre. Természetes tehát, hogy külsőséges marad.

Egyesek életében is, egyetemesen is: kezdéskor a külső aszkézis áll előtérben. Nagyon jó így is, hiszen a külső hibát első helyen kell eltüntetni és a külső fegyelmet haladéktalanul kell megteremteni.

Fontosabb azonban a belső aszkézis. (Ezek legfőbb tényeiről később bővebben.) Eleinte ennek is részlettényekre kell szétterjednie.

Megfelelő gyakorlat alapján a belső aszkézis részlettényei is *egységes* irányba fejlődnek tovább: a lélektani egyensúly, a képességek egymás között való harmóniája felé.

Ezen az alapon áll elő a tiszta szándék, az egységes célirány, s a szabadakarát egészértékű törekvése. Majd kezd bontakozni a hősieség is. — Mindez az *erőkifejtés* fejlődési vonala.

Van még értékesebb vonal: a szeretet kiépítésének vonala. Ennek aszketizmusa kissé homályos. Bizonyos, hogy jelentős tisztuláson (katarzis) kell átmennie az ember egész érzelmi világának, szenvedélyeinek, sőt bizonyos értelemben mélyebb ösztöneinek is. — Ide tartozik az a nagyjelentőségű megfordulás, amikor a küzdő ember önző összpontosítottságát átváltja tárgyi összpontosítottságra, vagyis szubjektívizmusa *objektíválódik*. A szeretet nagyértékű kibontakozása ugyanis csak az *értékek objektív világa* felé lehetséges. S arrafelé vannak határtalan lehetőségek. — Egészen a végtelen jónak teljes szívünk-ből, teljes lelkünk-ből és minden erőnk-ből való birtoklásáig.

Mély titok az a legbelső átváltódás. Talán az aszketizmusnak is legmélyebb problémája. Női természeteknél még nagyobb probléma (általában véve), mint a férfiaknál. Az ő természetük ui. erősebben hajlik a szubjektivizmusra.

Keresztény aszkézisünk történelmében mintha most olyan szakaszban élnénk, amelyben a legmélyebb vajúadásokon keresztül ez az objektívált isten- és emberszeretet bontakozik ki.

Ez lenne az egyháztörténelmi aszkézis csúcса.

c) *A szociális korszerűség felé.*

Hogy korunk szociális kor, nagyon is világos. Hogy e szociális kor nagy igényeket támaszt, az is világos. Hogy ez igényeket betölteni nem egyszerű dolog, az nem kétséges.

A nagy probléma ott van, hogy mindenki *várja* (a legtöbben elég tétlenül) a szociális jólétet, az új boldog világot. Attól a mély emberi önzéstől pedig a vezetők nem tudnak megszabadulni, hogy ők első helyen akarják élvezni az új világ boldogságát, mindenesetre nem hajlandók föláldozni magukat érte — csupán mások javára.

Ebből a programból csak egy dolog maradt ki: az emberi önzés ellen való olyan küzdelem, amely a gyökérig lemegy, s ott lent az emberi szív és lélek mélyén, a legszemélyibb titkok világában, a legégyénibb megélés területén, a legzártabb magánügy hozzáférhetetlenségében — maga a szabad ember szabad jószántából vállalja és kezdi el a küzdelmet kisdud önzései, majd az egész önzési bálványisten és annak uralma ellen.

Erre csak az vállalkozhat, aki Krisztus legszorosabb és elszánt követésére adta rá egészen magát.

Ez a legbelső és legreálisabb szociális átállás lényegében azonos az előbb vázolt objektíválódással.

Mínthogy pedig ez még az Egyházban is az esetek csupán kicsi hányadában sikerül, — az aszkézis szociális fejlődését reálisan így lehetne gondolni:

Becsületesen vállalni kell az alapelveket! Minden embernek kijár az emberi értékelés, sőt istengyermeki értékelés; haszon nélkül tenni jót, akár a legcsekélyebb mértékben is, mindig a rászorultság arányában, személyválogatást elkerülve, vállalkozni egy kis áldozatra is Krisztus szeretetéből az emberekért!

Tervszerűen kell gyakorlatozni! Vagyis naponta rágondolni. Nem hagyni ki a programból. Eleinte azon a területen lehetne gyakorlatozni, ahol valami baj van (ha van ilyen).

A fölszint el kell mélyíteni! Először is *imával*, hogy a jótett hasson le a szívek mélyére, és a szabadakarat megindításán keresztül legyen örökké tartó jelentősége.

Tiszta szándékkal, hogy Istennek is egészen tetsző lehessen, s jó-

tettünket azonosítsa a Saját Jóságával. Egy kis *vezeklés* nyomatékolásával, hogy a testvérben legyen, ami törölgeti a bűn világát.

Így képződik majd ki a mélyben a valódi szociális lélek, amely leg-reálisabb talpköve lesz egy jobb világnak, de egyben legszebb virágzása, sőt gyümölcsbe érése a keresztény aszkézisnak — Krisztus Szíve szerint.

4. Intézményes gyakorlat.

Mint hogy más helyen lesz még erről szó, ha nem is lényegesen az aszkézis szemszögéből, azért itt csak röviden emlékezünk meg arról, hogy az aszketikus gyakorlatok az Egyházban intézmények alakjában rögzítődtek.

Legkorábban voltak a szűzek közösségei, akiknek felelős vezetői féltették erényeiket, s emiatt az egyházi élet elindulásakor már hamarosan állandó keretbe illesztették ezeknek életét.

Aztán bontakoztak ki a közös remeteségek, majd lazább szerzetesi testületek, s végül Szent Benedeknél megjelent egészen fejlett formában a nyugati szerzetesség, amely jól átgondolt, szervezett, szabályozott keretbe fogta az egyesek aszketikus törekvéseit, s mint hogy ezeket a szabályokat a római szentszék is jóváhagyta, azért a leghitelesebb formában, egyéni tévedésektől mentesen, a kölcsönös ellenőrzés és a testvéries kölcsönös támogatás szellemében indulhatott el az aszketizmus legkiforrottabb alakja: a szerzetesség.

A szerzetesség van hivatva arra, hogy mindazt az értéket, amely az aszketizmusban rejtve van, valósággá érlelje.

Amit a fejlődési vonalnál végső eredményként említettünk, annak lehetővé tétele és megvalósítása különösképpen is a szerzetesi intézmények föladata.

Minél inkább tudja biztosítani egy szerzet, ill. egy-egy szerzetesi kisebb család teljes fegyelmét és aszkézise becsületességét, annál inkább elindul ott az egyesek lelkében a nagy átváltódás, és pedig a hármass fogadalom útvonalán. (Erről később bővebben.)

Szerzetesi intézményeink teljesértékű aszketizmusán fordul meg az Egyház mai korban való kibontakozása és hatalmas feladatainak betöltése.